

Z A K O N

O OTVARANJU DOSIJEA SLUŽBI BEZBEDNOSTI U REPUBLICI SRBIJI

I OSNOVNE ODREDBE

Predmet zakona

Član 1.

Ovim zakonom uređuje se priprema, rukovanje i korišćenje, kao i postupak pristupa informacijama i nadzor nad dosijeima Bezbednosno informativne agencije – BIA Republike Srbije, kao i dosijea vođenih od strane njenih pravnih prethodnika: Resora državne bezbednosti MUP Republike Srbije – RDB, Službe državne bezbednosti – SDB, Uprave državne bezbednosti – UDB i Odeljenja za zaštitu naroda – OZN (u daljem tekstu: Službe bezbednosti).

Radi ostvarivanja prava na pristup informacijama sadržanim u dosijeima Službi bezbednosti, ovim zakonom ustanovljava se Komisija za dosjee kao samostalan državni organ, nezavisan u vršenju svojih nadležnosti (u daljem tekstu Komisija).

Cilj zakona

Član 2.

Cilj zakona je da se:

1. građanima, ovlašćenim predstavnicima grupa građana ili organizacija, odnosno njihovim pravnim sledbenicima, omogući pristup podacima koje su o njima vodile Službe bezbednosti;
2. građani, grupe građana i organizacije zaštite od zloupotreba prouzrokovanih korišćenjem podataka koje su prikupile Službe bezbednosti, da se omogući rehabilitacija žrtava i razjasne sudbine nestalih i umrlih građana koji su bili objekat i žrtve Službi bezbednosti;
3. obezbedi diskontinuitet u radu Službi bezbednosti u odnosu na raniji period vladavine autoritarnih režima i omogući rasvetljavanje zločina počinjenih nad građanima od strane Službi bezbednosti u ranijem periodu, a naročito u periodu vladavine autoritarnih režima;
4. omogući pravno zainteresovanim stranama pristup traženim podacima iz arhiva Službi bezbednosti, a radi postizanja ciljeva koji su utvrđeni ovim Zakonom.

Definicije

Član 3.

U smislu ovog zakona:

- 1) “Dosije” je podatak odnosno zbirka podataka koje su Službe bezbednosti vodile o građanima, grupama građana i organizacijama, u periodu od 13. maja 1944. godine do dana obrazovanja Komisije za dosjee, bez obzira na oblik i formu dokumenta u kome se podaci nalaze.

“Dokument” je svako materijalno sredstvo (npr. papir, mangnetna traka, disketa, kompakt disk, mikrofilm, odnosno video ili audio-zapis i sl.) na kome je zapisan ili memorisan podatak koji čini sadržinu dosijea.

“Tražilac dosijea” je svako fizičko i pravno lice, odnosno zakonski naslednik i bliski srodnik fizičkog lica, odnosno pravni sledbenik pravnog lica, kao i drugi subjekt koji može biti nosilac prava i obaveza (npr. grupa građana ili mediji) o kome je Služba bezbednosti prikupljala podatke sadržane u dosijeima, kao i treća lica, koja imaju pravo uvida samo izuzetno, pod uslovima utvrđenim ovim zakonom.

Pod “zakonskim naslednicima i bliskim srodnicima fizičkog lica”, u smislu ovog zakona podrazumevaju se srodnici po pravnoj liniji, odnosno pobočnoj liniji zaključno sa četvrtim stepenom srodstva, kao i usvojilac i usvojenik.

Prava i obaveze tražioca dosijea

Član 4

Svako lice (fizičko i pravno) ima pravo uvida u dosije vođen o njemu.

Pristup dosijeu tražilac ostvaruje upućivanjem zahteva Komisiji za dosijea na način i u postupku utvrđenim ovim zakonom.

Tražilac dosijea koji vrši uvid ne sme narušavati prava i zakonski interes trećih lica otkrivanjem ličnih podataka o njima, dopuštanjem uvida u takve podatke ili činjenjem takvih podatakata dostupnim javnosti, osim ako su treća lica ili njihovi zakonski naslednici dali saglasnost za otkrivanje, uvid ili činjenje dostupnim takvih podataka javnosti.

Prilikom uvida, tražilac dosijea ima pravo da uzme svoj dosije, deo dosijea ili da zatraži njegovo uništavanje u njegovom ličnom prisustvu, o čemu Komisija sastavlja službeni izveštaj u dva primerka, jedan za tražioca dosijea a drugi za Centar za dosijee.

Rok za uvid u dosijee je dve godine od početka rada Komisije. Po isteku ovog roka preostali dosijeji se arhiviraju i mogu se i naknadno otvoriti na obrazloženi zahtev tražioca dosijea.

II KOMISIJA ZA DOSIJEE

Položaj i sastav Komsije

Član 5.

Komisija za dosijee je samostalan i nezavisan organ čije članove bira i razrešava Narodna skupština Republike Srbije.

Članove Komisije bira Narodna skupština Republike Srbije (u daljem tekstu: Skupština), na predlog ovlašćenih predlagača.

Član Komisije je izabran ako je za njegov izbor glasala većina od broja prisutnih narodnih poslanika.

Komisija se sastoji od 7 članova koje imenuju ovlašćeni predlagači.

Ovlašćeni predlagači utvrđuju svoje predloge samostalno, a ako se jedan ovlašćeni predlagač sastoji od više pravnih subjekata, predlog se utvrđuje sporazumno, međusobnim usaglašavanjem.

Ovlašćeni predlagači

Član 6.

Ovlašćenje i dužnost da predlažu članove Komisije za dosijee imaju:

- 1) Vlada Srbije;
- 2) Vrhovni kasacioni sud Srbije;
- 3) Arhiv Srbije;
- 4) udruženja, upisana u registar udruženja koji vodi Agencija za privredne registre koja se bave zaštitom ljudskih prava i
- 5) udruženja građana koja se bave pitanjima demokratske i civilne kontrole sektora bezbednosti.

Organizacije iz stava 1. tačke 4. i 5. ovog člana moraju se u roku od 15 dana od usvajanja ovog zakona prijaviti nadležnom odboru Skupštine radi njihove registracije kao ovlašćenih predlagača.

Organizacije iz stava 1. tačke 4. i 5. ovog člana kao svoje kandidate moraju predložiti i lica, odnosno njihove pravne sledbenike, koje su bile žrtve Službi bezbednosti.

Postupak predlaganja članova Komisije

Član 7.

Svaki ovlašćeni predlagači iz člana 6. st. 1. tač. 1-3. predlaže listu od dva kandidata za jednog člana Komisije, a svaki od ovlašćenih predlagača iz člana 6. st. 4. i 5. ovog zakona, predlaže listu od po četiri kandidata, za po dva člana Komisije.

Skupština bira članove Komisije sa listi ovlašćenih predlagača u skladu sa st. 1. ovog člana.

Lica koje ovlašćeni predlagač predlaže ne moraju biti iz reda ovlašćenog predlagača.

Organizacije iz stava 1. tačke 4. i 5. ovog člana kao svoje kandidate moraju predložiti i lica, odnosno njihove pravne sledbenike, koje su bile žrtve Službi bezbednosti.

Svi ovlašćeni predlagači dužni su da predlože kandidate u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Skupština bira po jedno lice kandidata sa listi predlagača iz člana 6. stav 1. tačka 1-3. ovog Zakona, odnosno dva člana sa listi predlagača iz člana 6. stav. 1. tač. 4. i 5. ovog Zakona.

U slučajevima iz člana 6. stav 1. tačke 4. i 5. ovog zakona, podatke o nevladinim organizacijama i udruženjima građana Skupština proverava kod organa nadležnih za vođenje registara tih organizacija, odnosno udruženja, i obaveštava ih u roku od 7 dana nakon isteka roka za prijavljivanje nadležnom odboru Narodne skupštine da li ispunjavaju uslove za predlaganje kandidata.

Predlog koji se podnosi mora biti potpisan i overen od strane ovlašćenog predlagača i sadržati ime i adresu zastupnika.

Ako je predlog liste kandidata podnet suprotno odredbama ovog zakona, Skupština će vratiti podneti predlog ovlašćenom predlagaču da ga u roku od 7 dana uskladi s ovim zakonom.

Skupština će, najmanje 15 dana pre odlučivanja o izboru članova Komisije, javno objaviti sve važeće liste kandidata koje su ovlašćeni predlagači podneli sa osnovnim biografskim podacima predloženih kandidata.

Ukoliko sa neke od lista kandidata za člana Komisije nijedan kandidat ne dobije dovoljan broj glasova izbor će se obaviti na osnovu nove liste kandidata koju će ovlašćeni predlagač dostaviti najkasnije u roku od 7 dana od dana odlučivanja o prethodno podnetoj listi.

Nespojivost sa članstvom u Komisiji

Član 8.

Članovi Komisije ne mogu biti:

- 1) izabrana, imenovana i postavljena lica na republičkom i pokrajinskom nivou;
- 2) funkcioneri političkih stranaka;
- 3) lica čije ih biografije ne čine dostojnim za obavljanje ove funkcije;
- 4) lica koje je zaposleno ili je ranije bilo zaposleno u Službi bezbednosti, odnosno lica koje je saradnik ili je ranije bilo saradnik Službi bezbednosti.

Kandidat je dužan da ovlašćenom predlagaču dostavi pisanu izjavu da ne postoje smetnje za izbor utvrđene u stavu 1. ovog člana.

Mandat članova Komisije

Član 9.

Članovi Komisije svoju dužnost obavljaju samostalno, po znanju i savesti, u skladu sa ovim zakonom.

Članu Komisije funkcija može prestati samo iz razloga i u postupku predviđenom ovim zakonom.

Niko nema pravo da na bilo koji način utiče na rad članova Komisije, niti su oni dužni da poštuju bilo čije instrukcije u vezi sa svojim radom, izuzev odluka nadležnog suda donetih u postupku sudske kontrole rada Komisije.

Trajanje mandata

Član 10.

Član Komisije za dosijee bira se na period od dve godine.

Isto lice može biti dva puta uzastopno birano za člana Komisije

Prestanak mandata člana Komisije

Član 11.

Mandat člana Komisije može prestati u sledećim slučajevima:

- 1) istekom vremena na koje je član Komisije izabran;
- 2) razrešenjem iz razloga predviđenih ovim zakonom;
- 3) podnošenjem obrazložene ostavke Skupštini u pisanoj formi, u kom slučaju mandat člana Komisije prestaje danom izbora novog člana Komisije;

- 4) smrću člana Komisije.

Prestanak mandata razrešenjem

Član 12.

Skupština može na predlog Komisije ili na predlog najmanje jedne trećine ukupnog broja narodnih poslanika razrešiti člana Komisije u sledećim slučajevima:

- 1) ako je zbog bolesti, na osnovu nalaza nadležne zdravstvene ustanove, nesposoban za obavljanje dužnosti člana Komisije u periodu dužem od šest meseci;
- 2) ako se utvrdi da je pri podnošenju predloga izneo o sebi neistinite podatke ili je propustio da iznese podatke o okolnostima iz člana 8. ovog zakona;
- 3) ako se utvrdi da je u toku trajanja mandata člana Komisije nastupila neka od okolnosti iz člana 8. ovog zakona;
- 4) ako bez osnovanog razloga propusti ili odbije da obavlja dužnost člana Komisije u periodu od najmanje šest meseci neprekidno ili u periodu od 12 meseci u kome najmanje šest meseci ne obavlja svoju dužnost.

Odluka o razrešenju može biti doneta samo na osnovu obrazloženog predloga posle sprovedenog postupka u kome su utvrđene sve relevantne okolnosti i u kome je članu Komisije protiv koga je pokrenut postupak omogućeno da se izjasni o svim okolnostima.

Razlog za razrešenje člana Komisije ne može biti političko ili drugo uverenje, odnosno članstvo u političkoj organizaciji.

Odluka o razrešenju člana Komisije smatra se usvojenom ako je za nju glasala većina od ukupnog broja narodnih poslanika.

Suspenzija člana Komisije

Član 13.

Kada je podnet predlog za razrešenje člana Komisije, Komisija može većinom od ukupnog broja svojih članova doneti odluku da suspenduje člana Komisije protiv koga je podnet predlog za razrešenje do donošenja odluke Skupštine, ali ne duže od tri meseca.

Posledice prestanka mandata

Član 14.

Predsednik Skupštine upućuje javni poziv za podnošenje predloga liste kandidata za ponovni izbor članova Komisije najkasnije šest meseci pre isteka mandata članova Komisije. Poziv se upućuje onim ovlašćenim predlagračima koji su predložili kandidate čiji mandat ističe.

Ovlašćeni predlagrača dužni su da najkasnije u roku od mesec dana od dana upućivanja javnog poziva dostave Skupštini predlog liste kandidata za upražnjena mesta.

Skupština donosi odluku o izboru novih članova Komisije pre isteka mandata postojećih članova.

U slučaju prestanka mandata pre isteka vremena na koje je član Komisije izabran (smrću, razrešenjem ili ostavkom), ovlašćeni predlagrač koji je predložio člana čiji je mandat prestao na ovaj način, dužan je da, bez odlaganja, a najkasnije u roku

od tri meseca, Skupštini dostavi listu kandidata za upražnjeno mesto u Komisije. Skupština je dužna da u roku od 30 dana od dana prijema liste kandidata, izabere novog člana Komisije. Izbor se vrši na mandatni period od dve godine, sa pravom ponovnog izbora.

Izbor predsednika i zamenika predsednika komisije

Član 15

Predsednika i zamenika predsednika, Komisija bira iz svojih redova većinom glasova od ukupnog broja članova.

Za svoj rad predsednik i članovi Komisije imaju pravo na novčanu naknadu u visini plate predsednika, odnosno sudije Vrhovnog suda Srbije.

Predsednik Komisije predstavlja i zastupa Komisiju, rukovodi radom Komisije, potpisuje odluke Komisije i stara se o njihovom izvršavanju.

Centar za dosjee pri Komisiji

Član 16

Svi dosjei Službi bezbednosti ovim zakonom prenose se u nadležnost Centra za dosjee kao stručne službe Komisije.

Centar ima svog Sekretara.

Sekretara Centra imenuje i razrešava Komisija većinom glasova ukupnog broja članova Komisije.

Sekretar ima stručnu službu. Stručnu službu Centra predlaže sekretar Centra a imenuje Komisija.

Priprema dosjea

Član 17.

Pre uvida u dosije, stručna služba Centra će:

- 1) izdvojiti dnevnik, zabeleške, dokumente, fotografije i druge predmete iz dosjea koje su Službe bezbednosti oduzele i vratiti ih vlasnicima i njihovim naslednicima;
- 2) izdvojiti dokumente drugih organa i organizacija i institucija koje se ne odnose na aktivnosti Službi bezbednosti ili mera koje su Službe naredile i vratiti ih tim subjektima.

Komisija će prethodno sačiniti spisak svih saradnika Službi bezbednosti i pripadnika Službi koji su učestvovali u praćenju građana i sastavljanju dosjea sa tragičnim i teškim posledicama za uhođene i obrađivane ličnosti, a radi njihove krivične i druge odgovornosti.

Spiskovi ovih lica biće objavljeni uz izveštaj o aktivnostima u kojima su učestvovali.

Priprema, rukovanje i korišćenje dosjea u posedu Centra za dosjee uređuje se na način predviđen aktom Centra, nakon davanja mišljenja Komisije.

III POSTUPAK PRISTUPA DOSIJEIMA

Zahtev

Član 18.

Tražilac dosijea podnosi pismeni zahtev Komisiji za obaveštenje o tome da li je o njemu vođen dosije od strane Službi bezbednosti.

Zahtev zadrži: naziv Komisije, ime, prezime i adresu tražioca, kao i druge podatke koji mogu da olakšaju nalaženje traženog dosijea.

Ako tražilac nije u mogućnosti da sam izvrši uvid u dosije, dužan je da u zahtevu navede da mu je radi korišćenja prava na uvid potrebna pomoć pratioca koga sam u zahtevu određuje.

Elementi zahteva kada zahtev podnosi bliski srodnik ili pravni sledbenik

Član 19

Kada zahtev podnosi bliski srodnik odnosno naslednik preminulog, prilaže se izvod iz matične knjige umrlih ili odluka suda o proglašenju nestalog lica za umrlo, dokaz o srodstvu i rešenje o nasleđivanju.

Kada je tražilac pravno lice, zahtev podnosi ovlašćeno lice pravnog lica. Kada zahtev podnosi pravni sledbenik pravnog lica, uz zahtev se podnose i dokazi o pravnom sledbeništu.

Upućivanje zahteva Centru za dosijee

Član 20.

Komisija evidentira prispele zahteve.

Komisija, zatim, prosleđuje zahtev Sekretaru Centra za dosijee odmah, a najkasnije u roku od 48 časova od momenta dostavljanja zahteva.

Ako zahtev ne sadrži podatke iz st. 2-4 ovog člana, odnosno ako zahtev nije uredan, Sekreter Centra će, bez odlaganja, tražioca dosijea poučiti kako da te nedostatke otkloni, odnosno da dostavi tražiocu uputstvo o dopuni.

Rokovi

Član 21.

Sekretar Centra je dužan da najkasnije u roku od 15 dana od dana prijema zahteva pismeno odgovori podnosiocu da li postoji ili ne postoji dosije o njemu, te da u obaveštenju odredi vreme mesto i način uvida u dosije.

Ukoliko dosije postoji, pri dostavljanju podataka o postupanju po zahtevu, dostavljanju podatka i mestu vremenu i načinu uvida u dosije Sekretar Centra, obaveštava Komisiju, koja unosi podatke u evidenciju.

Zahtev Komisije

Član 22.

Ukoliko ni u roku od 15 dana o prijemu zahteva, Sekretar Centra ne obavesti tražioca da li postoji dosije o njemu ili ne, o razlozima nepodnošenja obaveštenja dužan je obavestiti tražioca i Komisiju, sledećeg, prvog dana nakon isteka ovog roka.

Ukoliko su razlozi za neobaveštavanje neopravdani, Komisija može, samostalno ili na predlog tražioca, razrešiti Sekretara funkcije.

Član 23.

Tražiocu dosijea uvid u dokument se mora omogućiti najkasnije u roku od 15 dana od dana prijema obaveštenja o postojanju dosijea o tražiocu.

Ukoliko podnosilac zahteva zbog bolesti ili druge objektivne sprečenosti nije u mogućnosti da ostvari pristup i uvid u dosije u vremenu i na mestu određenom obaveštenjem Komisije, pismeno će obavestiti komisiju o razlozima njegove sprečenosti i o vremenu kada će moći da ostvari svoje pravo.

Član 24.

Pošto uzme svoj dosije ili deo dosijea, tražilac ima pravo da naloži i uništavanje, eventualnih, duplikata ili kopija svog dosijea ili njegovih delova.

Zaposleni u Službama bezbednosti ili oni koji su bili zaposleni u Službama bezbednosti, kao i saradnici Službi bezbednosti i oni koji su bili saradnici službi bezbednosti, nemaju pravo da uzmu svoj dosije ili delove dosijea, niti da nalože uništavanje dosijea ili delova dosijea. Njima pripada pravo da uzmu overenu kopiju svog dosijea ili njegovih delova.

IV PREDAVANJE DOSIJEJA KOMISIJI

Način i rokovi predaje dosijea

Član 25.

Bezbednosno – informativna agencija Republike Srbije je dužna da u roku od 30 dana od dana početka rada Komisije preda Komisiji dosijee, njihove duplikate i kopije kao i sve prateće dokumente sadržane u dosijeu.

V KAZNE NE ODREDBE

Član 26.

Ko bez pisane saglasnosti subjekta podataka (tražioca dosijea) javno saopšti, dopusti uvid ili otkrije podatke iz dosijea kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina.

Član 27.

Odgovorno lice Centra za dosijee koje izradi overenu kopiju dosijea Službi bezbednosti, koja je u suprotnosti sa originalom dosijea, kazniće se zatvorom u trajanju od najmanje tri godine.

Član 28.

Odgovorno lice Centra za dosijee koje ne obavesti tražioca dosijea u roku utvrđenom čl. 21. ovog zakona, odnosno koje ne omogući tražiocu uvid u dosije u roku utvrđenom u čl. 23. ovog zakona, kazniće se Novčanom kaznom od 1.000.000 do 5.000.000 dinara

VI PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 29.

Skupština će doneti odluku o izboru članova Komisije predloženih od strane ovlašćenih predlagača iz člana 6. ovog zakona u roku od 15 dana od dana isteka roka za podnošenje predloga za izbor.

Član 30.

Komisija će se konstituisati u roku od 15 dana od dana izbora članova.

Komisija je dužna da na konstitutivnoj sednici izabere predsednika i zamenika predsednika Komisije, da donese Statut, Poslovnik o radu i opšte akte o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mesta u Centru za dosjee.

Komisija i predsednik Komisije dužni su da u roku od 30 dana od dana donošenja opštih akata iz stava 1. ovog člana izvrše prijem u radni odnos i raspoređivanje potrebnog broja zaposlenih u Centru.

Komisija počinje sa radom danom konstituisanja.

Vlada Republike Srbije će u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona obezbediti prostorne, tehničke, finansijske i druge materijalne uslove za početak rada Komisije i Centra za dosjee.

Član 31.

Komisija za dosjee imenovaće Sekretara Centra u roku od 30 dana od dana održavanja Konstitutivne sednice Komisije.

Sekretar može preporučiti Komisiji lica koja će biti primeljena u radni odnos.

Član 32.

Kontrolu rada Komisije vrši Narodna Skupština Republike Srbije. Predsednik Komisije je dužan da Narodnoj Skupštini Republike Srbije svakih šest meseci podnosi redovan izveštaj o radu Komisije.

Član 33.

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u «Službenom glasniku Republike Srbije».

O B R A Z L O Ž E N J E

I USTAVNI OSNOV ZA DONOŠENJE ZAKONA

Ustavni osnov za donošenje ovog zakona je član 97. tačka 2. Ustava Republike Srbije, po kojem Republika Srbija uređuje i obezbeđuje ostvarivanje i zaštitu sloboda i prava građana, a u vezi sa članom 51. stav 2. koji propisuje da svako ima pravo na pristup podacima koji su u posedu državnih organa i organizacija kojima su poverena javna ovlašćenja, u skladu sa zakonom.

II RAZLOZI ZA DONOŠENJE OVOG ZAKONA

Motiv za donošenje ovog Zakona je pre svega sadržan u obavezi da se u Republici Srbiji uspostavi sistem demokratske i civilne kontrole Službi bezbednosti, kao i da se demistifikuje i kvalifikuje njihova uloga u progonu građana Srbije.

Donošenje ovog Zakona će predstaviti jasno izraženu političku volju da se u Srbiji započne postupak suočavanja sa prošlošću, lustracije i postupak utvrđivanja istine i odgovornosti za počinjene zločine.

Zakon čije se donošenje predlaže pripada tipu opštih akata kojima se regulišu način ostvarivanja i zaštita ljudskih prava i sloboda. Cilj donošenja ovog Zakona je da se obezbedi diskontinuitet u radu Službi bezbednosti u odnosu na raniji period vladavine i omogući rasvetljavanje zločina počinjenih nad građanima od strane Službi bezbednosti u ranijem periodu a naročito u periodu vladavine autoritarnih režima, kao i da se građanima omogući ne samo uvid u dosjee koje su o njima vodile Službe bezbednosti, nego i raspolaganje dosijeima.

Cilj predlagača ovog Zakona je i da se posebno rasvetle zločini koji su počinjeni od strane pripadnika Službi bezbednosti i da se omogući rehabilitacija žrtava i razjasne sudbine nestalih i umrlih građana koji su bili objekat i žrtve Službi bezbednosti.

Namera predlagača ovog Zakona je i da se otvaranjem dosjea Službi bezbednosti omogući istraživanje istorijskog nasleđa Republike Srbije u novijem periodu i da se detaljnije istraži priroda i sistem delovanja represivnih režima u periodu od formiranja Službi bezbednosti i njihovog rada protiv građana Srbije.

Donošenje ovog Zakona je neophodno i sa stanovišta da su sve zemlje koje su bile suočene vladavinom represivnih režima, čija glavna karakteristika je bila upotreba državnog aparata protiv sopstvenih građana, donele slične zakone kojima su otvorile dosjee koji su vođeni o građanima i omogućile istraživanje svog mračnog nasleđa^[1]. Upravo su njihova iskustva u ovoj materiji korišćena u cilju stvaranja normi ovog Zakona.

III OBJAŠNJENJE OSNOVNIH PRAVNIH ISTITUTA I POJEDINAČNIH REŠENJA

Model Zakona o otvaranju dosjea službi bezbednosti u Republici Srbiji sastoji se iz 6 delova: I OSNOVNE ODREDBE obuhvata članove 1-4; II KOMISIJA ZA DOSJEE članove 5-17; III POSTUPAK PRISTUPA DOSIJEIMA članove 18-24. IV

^[1] Zakon o dosijeima službe državne bezbednosti bivše Demokratske Republike Nemačke; Zakon o korišćenju ličnih dosjea i razotkrivanju Sekuritatea kao političke policije Rumunije; Zakon o postupanju sa ličnim dosijeima vođenim od strane službe državne bezbednosti Makedonije i Zakon o otvaranju

PREDAVANJE DOSIJEJA KOMISIJI član 25; V KAZNENE ODREDBE članove 26-28 i VI PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE članove 29-33.

Delom i OSNOVNE ODREDBE, kroz četiri posebna člana, obuhvaćeni su *predmet, ciljevi, definicije i prava i obaveze tražioca dosijea*.

Najpre je, u članu 1. određen *predmet zakona*. Ovim zakonom uređuje se priprema, rukovanje i korišćenje, kao i postupak pristupa informacijama i nadzor nad dosijeima Bezbednosno informativne agencije – BIA Republike Srbije, kao i dosijea vođenih od strane njenih pravnih prethodnika: Resora državne bezbednosti MUP Republike Srbije – RDB, Službe državne bezbednosti – SDB, Uprave državne bezbednosti – UDB i Odeljenja za zaštitu naroda – OZN (u daljem tekstu: Službe bezbednosti). U stavu 2. člana 1, utvrđeno je, da se radi ostvarivanja prava na pristup informacijama sadržanim u dosijeima navedenih subjekata osniva novo, nezavisno i nepristrasno telo, koja će se starati o dosijeima građana – Komisija za dosijee.

U članu 2 *Cilj zakona*, dat je pravno-politički kontekst usled koga je proizašla potreba za donošenjem ovog Zakona, u svrha koja se njime želi postići.

Kao što je to uobičajeno u osnovnim odredbama, već u član 3. sadrži *definicije ključnih izraza*, odnosno pojmova koji se upotrebljavaju u zakonskom tekstu, radi njihovog jednoznačnog korišćenja i jedinstvene primene u praksi, odnosno da bi se obezbedila njihova jednoobrazna interpretacija i time doprinelo njihovom pravilnom razumevanju u skladu sa intencijama predloženog zakona.

Članom 4 Modela, utvrđena su *Prava i obaveze tražioca dosijea*. Model predviđa da svako lice (fizičko i pravno) ima pravo uvida u dosije vođen o njemu. Pristup dosijeu tražilac ostvaruje upućivanjem zaheva Komisiji za dosijee na način i u postupku utvrđenim u kasnijim delovima predloženog Modela. U stavu 4. ovog člana, utvrđeni su načini postupanja sa dosijeom nakon uvida tražioca u dosije. Na volji tražioca ostavljeno je da dosije može uzeti u celini ili delimično, ili zatražiti njegovo uništavanje u ličnom prisustvu.

Tražilac dosijea koji vrši uvid ne sme narušavati prava i zakonski interes trećih lica otkrivanjem ličnih podataka o njima, dopuštanjem uvida u takve podatke ili činjenjem takvih podatakata dostupnim javnosti, osim u slučaju utvrđenom u st. 3 člana 4. Modela zakona. Takođe, članom 4, st. 5. utvrđen je rok u kome se može izvršiti uvid u dosije. To je rok od dve godine, nakon koga se dosijei arhiviraju, a mogu se naknadno otvoriti samo na obrazložni zahtev tražioca dosijea.

U delu II KOMISIJA ZA DOSIJEE (čl. 5-17) razrađen je *položaj i sastav Komisije, utvrđena je lista ovlašćenih predlagača članova Komisije, zatim, način predlaganja, nespojivost sa članstvom u Komisiji, mandat i trajanje mandata članova komisije, način prestanka mandata člana komisije, suspenzija članova komisije, posledice prestanka mandata, izbor predsednika i zamenika predsednika komisije, formiranja Centra za dosijee pri Komisiji kao i način pripreme dosijea*.

S obzirom da su različiti oblici tajnih službi utvrđenih u članu 1. ovog Modela zakona, u ranijem periodu ali i danas, zloupotrebljavali odnosno zloupotrebljavaju prikupljene podatke, te da su često i još uvek jesu centralno mesto represije nad građanima, svakako da takve Službe predstavljaju osnovno nedemokratsko oružje u rukama onih koji su vladali ili vladaju.

Zato je bilo neophodno da se Modelom zakona uvede novi, nezavisan i samostalan inokosni ili kolegijalni organ, koga će činiti odnosno predstavljati nepristrasni i od vlasti nezavisni ljudi. U Nemačkoj je to Savezni komesar za dosijea Službe državne bezbednosti bivše Demokratske Republike Nemačke, ustanovljen Zakonom o dosijeima Štazija od 20. decembra 1991. godine, a u Rumuniji, Državni

savet za proučavanje arhive Sekuritetea, osnovan Zakonom o korišćenju ličnih dosijea i razotkrivanju Sekuritetea kao političke policije, usvojen krajem 1999. godine. Slični organi i tela, osnovani su i zakonima drugih zemalja u tranziciji, nakon pada totalitarističkih režima.

U tom smislu, naročito je trebalo predloženim rešenjima obezbediti nezavisan i nepristrasan rad Komisije, što je i učinjeno kroz članove koji se odnose na položaj i sastav Komisije (član 5); kroz utvrđivanje nesavisnih ovlašćenih predlagača čiji predstavnici čine većinu u sastavu Komisije i postupak predlaganja članova. (član 6. st. 1 tač. 4-5 i član 7. st. 1 Modela zakona). Treba takođe ukazati i na formulaciju sadržanu u članu 6. st. 3 ovog zakona, koje obezbeđuje učešće žrtava Službi bezbednosti u radu Komisije.

U članovima koji se odnose na mandat članova Komisije (čl. 9-14) takođe su sadržana rešenja koja treba da obezbede nezavisnost članova ali i rešenja koja treba da obezbede kontinuiran rad Komisije i u slučaju prestanka mandata nekog od članova.

Kao organ u sastavu Komisije, predviđeno je osnivanje Centra za dosjee, kao stručne službe Komisije. Sekretara centra imenuje i razrešava Komisija, većinom glasova ukupnog broja članova komisije (član 16 Modela zakona).

U članu 17. st. 1 utvrđeno je šta stručna služba Centra treba da uradi sa dosijeima pre uvida u dosije. U tom smislu, reč je o fazi koja prethodi postupku pristupa dosijeima.

Komisija ima obavezu da sačini spisak svih saradnika Službi bezbednosti i pripadnika Službi koji su učestvovali u praćenju građana i sastavljanju dosijea koja su uzrokovala tragične i teške posledice za uhođene i obrađivane ličnosti, a ovi spiskovi će biti objavljeni (član 17. st. 2 i 3).

Deo III POSTUPAK PRISTUPA DOSIJEIMA utvrđuje način pristupa dosijeima tražioca. U njemu su obrađene odredbe koje se odnose na *pismeni zahtev tražioca* (član 18) odnosno njegovih bliskih srodnika ili pravnih sledbenik (član 19). Zatev se upućuje Komisiji koja evidentira zahteve, a zatim ih prosleđuje Sekretaru Centra za dosije u roku utvrđenom u članu 20 st. 2. Sekretar Centra je dužan da ukoliko je zahtev uredan, najkasnije u roku od 15 dana od dana prijema zahteva pismeno odgovori podnosiocu da li postoji ili ne postoji dosije o njemu, te da u obaveštenju odredi vreme, mesto i način uvida u dosije (član 21). Tražiocu se uvid u dokument mora omogućiti najkasnije u roku od 15 dana od dana prijema obaveštenja o postojanju dosijea o tražiocu. Model sadrži i rešenje u slučaju da podnosilac nije u mogućnosti usled bolesti ili druge objektivne sprečenosti da ostvari pristup i uvid u dosije u vremenu i na mestu određenom obaveštenjem Komisije (član 22).

Tražilac može izjaviti žalbu, kada smatra da overena kopija dosijea ne odgovara originalnom dosijeu, u roku od 15 dana od dana izvršenog uvida, nakon čega, sama Komisija vrši uvid u originalni dosije. Tražilac ima pravo da zatraži uništavanje svih kopija pošto uzme svoj dosije, ali ovo pravo nemaju lica koja se nalaze na spisku saradnika službi bezbednosti (član 24).

Deo IV PREDAVANJE DOSIJEIA KOMISIJI sastoji se iz samo jednog člana (čl. 25) kojim je utvrđeno da je Bezbednosno-informativna agencija Republike Srbije, dužna da u roku od 30 dana od dana početka rada Komisije, preda Komisiji dosjee, njihove duplikate, kopije, kao i sve prateće dokumente sadržane u dosijeu.

Deo V KAZNENE ODREDBE sastoji se iz tri člana (26-28) koja se odnose na 2 nova krivična dela koja mogu nastati u vezi sa korišćenjem i obradom dosijea (čla. 26-27) i jednu odredbu koja se odnosi na prekršajnu odgovornost odgovornog lica

Centra za dosjee u slučaju kada ono ne obavesti tražioca dosijea u roku utvrđenom u članu 21 ovog Modela zakona.

Deo VI PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE (član 29-33) 4 prelazne (čl. 29-32) i jednu završnu odredbu (član 33). Prelazne odredbe propisuju neophodne mere i aktivnosti koje se moraju preduzeti nakon stupanja ovog zakona, a koji se odnose na: rok u Kome Skupština donosi odluku o izboru članova Komisije (član 30), rokove konstituisanja Komisije, donošenja opštih akata Komisije, i obavezi Vlade Srbije da obezbedi u roku utvrđenom Modelom odgovarajuće prostorne, tehničke, finansijske i druge materijalne uslove za početak rada Komisije i Centra za dosjee (čl. 29); odnosno rok za imenovanje sekretara Centra od Strane Komisije (član 32). Članom 33. određeno je ko i na koji način vrši kontrolu nad radom Komisije.

Završnom odredbom (član 33) određuje se početak primene zakona, tj. «rok čekanja» koji iznosi sedam dana, budući da je predviđeno da ovaj zakon stupi na snagu osmog dana od dana objavljivanja u «Službenim glasniku Republike Srbije».

IV PROCENA IZNOSA FINANSIJSKIH SREDSTAVA POTREBNIH ZA SPROVOĐENJE OVOG ZAKONA

Za sprovođenje predloženog zakona potrebno je osigurati dodatna sredstva u okviru budžeta Republike Srbije, kako bi se stvorili neophodni uslovi za neometan i slobodan rad Komisije i Centra za dosjee, odnosno zaposlenih u njemu.

V OPŠTI INTERES ZBOG KOJEG SE U POJEDINIM ODREDBAMA PREDLOGA ZAKONA OBUHVATA I PERIOD PRE STUPANJA NA SNAGU OVOG ZAKONA

Predlogom zakona, u članu 33, utvrđeno je da zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u Sl. glasniku Republike Srbije, ali je u pojedinim odredbama predloga zakona: čl. 1, 3 i drugi, navedeno da je dosije podatak, odnosno zbirka podataka koje su službe vodile o građanima u periodu od 13. maja 1944. godine do dana obrazovanja Komisije za dosjee. Opšti interes je stavljanje građana u isti položaj za ostvarivanje i zaštitu svojih prava i ispravljanje istorijskih nepravdi, kao i utvrđivanje krivične i druge odgovornosti saradnika Službi bezbednosti koji su učestvovali u praćenju građana i sastavljanju dosijea sa tragičnim i teškim posledicama za uhođene i obrađivane ličnosti u gore navedenom periodu.

VI RAZLOZI ZA DONOŠENJE ZAKONA PO HITNOM POSTUPKU

Predlagač zakona predlaže da se ovaj zakon donese po hitnom postupku radi ostvarivanja bezbednosti građana i ostvarivanja civilne kontrole nad radom Službi bezbednosti i drugih organa i organizacija, u skladu sa zakonom.

VII ANALIZA EFEKATA PROPISA

Usvajanjem i sprovođenjem ovog zakona stvorili bi se uslovi za dalju demokratizaciju društva, pravnu sigurnost građana, diskontinuitet u radu Službi bezbednosti, ispravljanje istorijskih nepravdi, utvrđivanje krivične i druge odgovornosti lica koja su učestvovala u praćenju građana sa tragičnim i smrtnim posledicama.